

L'estratègia antirumors: balanç de deu anys d'una política creada a Barcelona

Autoria col·lectiva del Departament d'Interculturalitat i Pluralisme Religios de l'Àrea de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat. ipr@bcn.cat

Paraules clau: rumor, prejudicis, discriminació, diversitat, interculturalitat, política

El naixement de la política antirumors es deu a la conjunció de dos factors. La necessitat de donar resposta a les contínues demandes —provinents de l'associacionisme— que es desmentissin els rumors que involucraven les comunitats d'immigrants, i la identificació durant l'elaboració del Pla d'interculturalitat (2009-10) que els rumors i els prejudicis eren un dels elements principals que dificultaven la convivència en la diversitat i que podien generar situacions de discriminació o racisme. La política antirumors va néixer el 2010 com una estratègia de ciutat amb un important vessant de formació, sensibilització i comunicació que ha anat evolucionant al llarg dels seus deu anys de funcionament. Aquesta nova política va ser molt ben acollida per part de la ciutadania, les entitats i d'altres administracions que s'han adreçat a l'Ajuntament per conèixer l'experiència. Moltes ciutats l'han adaptat per aturar els rumors, entenent que aquests són una bona porta d'entrada per abordar temes més profunds i complexos. Finalment, l'emergència d'un discurs xenòfob i racista *mainstream*, molt present als mitjans de comunicació, les xarxes socials i els barris va fer replantejar la manera de treballar en la política, anant molt més enllà dels rumors.

1. El naixement de la política antirumors

Al voltant de l'any 2008, a l'inici de la crisi econòmica que finalment va provocar un gran augment de l'atur, de retallades en els serveis públics i un augment dels desnonaments a la ciutat, va coincidir amb un increment de consultes de persones que treballaven a entitats

als responsables d'immigració municipals en relació amb rumors sobre suposats avantatges que gaudien les persones migrades. La majoria de les consultes que es plantejaven afectaven sempre col·lectius de persones migrades i no tenien cap fonament. Es referien a suposats avantatges fiscals, discriminació positiva en les ajudes socials, beques menjador, en el comerç, avantatges en l'accés a habitatge social, etcètera.

Aquestes consultes solien provenir de membres d'associacions de veïns i veïnes de diferents barris de Barcelona que manifestaven molta preocupació sobre els comentaris que fins i tot els mateixos membres de l'associació expressaven en públic i amb total convenciment que el que afirmaven era cert. La insistència de les associacions, la repetició de les consultes, i alhora la manca d'informació disponible per poder allunyar qualsevol dubte sobre els rumors, van fer que els responsables municipals identifiquessin aquest tema com un problema que calia abordar. Es va començar, doncs, a recollir dades estadístiques objectives i elaborar materials explicatius que desmentien la informació que es difonia com a certa.

L'Ajuntament va intentar esbrinar si hi havia experiències en l'àmbit europeu per combatre els rumors vers la població immigrant, però no se'n van trobar. En els intercanvis duts a terme amb altres municipis europeus dins de la xarxa *Eurocities* s'identificava l'existència dels rumors com un problema greu a moltes ciutats europees, però s'afirmava que no hi havia accions ni polítiques per revertir el problema. Les úniques experiències detectades a escala internacional

tenien a veure amb grans i cares campanyes de comunicació en mitjans de comunicació generalistes per donar una imatge positiva de la immigració que, d'altra banda, sovint havien tingut resultats contraproductius.

Sota el lideratge polític del comissionat d'Immigració, Daniel de Torres, el 2009 es va decidir posar en marxa el procés participatiu que va acabar amb la redacció del "Pla Barcelona Interculturalitat" (2010)¹. Per a l'elaboració del Pla es va creure convenient dur a terme un intens procés participatiu, en què, entre d'altres coses, es preguntava als participants pels factors que dificulten la convivència entre els i les habitants de Barcelona d'origens culturals diversos. Les respostes obtingudes assenyalaven bàsicament dos grans temes: d'una banda es destacaven les desigualtats dels immigrants a Barcelona i, en especial, la situació de les persones en situació irregular. D'altra banda, l'altre factor que majoritàriament es va destacar va ser l'existència de prejudicis en moltíssimes persones, que feia que la relació entre persones d'origen divers es veiés condicionada negativament. La conclusió va ser que els prejudicis vers les persones migrades actuaven de barrera mental que dificultava la relació i la convivència i que podien originar situacions de discriminació o racisme en l'accés al treball, en l'àmbit educatiu, etcètera. De fet, l'objectiu de treballar la rumorologia entorn a les persones migrades o racialitzades va ser precisament amb un caràcter preventiu: per prevenir situacions de discriminació i racisme.

1. Accessible a: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/85038/1/4052.pdf>

Veient la inexistència de polítiques municipals semblants a Europa i determinant-ne l'evident necessitat, els responsables municipals van decidir incloure un apartat específic sobre aquest tema en el Pla d'interculturalitat i iniciar accions específiques per abordar el problema i la seva complexitat; amb el temps aquestes accions van esdevenir la política antirumors.

Un altre factor que va influir en la formulació de la política va ser la gran expectació mediàtica generada. Durant la presentació pública del Pla d'interculturalitat el 2010 duta a terme per l'alcalde Jordi Hereu, la mesura referida a la creació d'agents antirumors va aixecar molta expectació entre la premsa assistent, tot i que encara no s'havia començat a desenvolupar la política, només es tractava d'una acció per desenvolupar en el futur. Aquest fet va ser aprofitat per iniciar a correu, i sempre sota el paraigua del Pla d'interculturalitat, una formació pilot per a persones que volguessin combatre els rumors, els estereotips i les discriminacions.

Entre els primers formadors i formadores es va comptar amb l'antropòloga Lola López, directora del Centre d'Estudis Africans i que posteriorment el 2015 esdevindria comissionada d'Immigració, Interculturalitat i Diversitat. També es va comptar inicialment amb la col·laboració de la Xixa Teatre, entitat de teatre social, que, a través d'un mòdul pràctic tipus role playing, posava en situació als agents antirumors en formació. L'èxit va ser immediat i la Direcció d'Immigració es va veure sobrepasada davant de l'allau de demandes de formació i de l'atenció mediàtica generada.

El 2011, amb el canvi de govern municipal, el nou comissionat d'Immigració i Interculturalitat, Miquel Esteve, va prendre la decisió de crear el Programa Barcelona Interculturalitat (PROGBI) i va facilitar la creació d'un equip estable en el qual hi havia professionals específics dedicats a gestionar l'Estratègia Antirumors i la Formació Antirumors, cosa que va facilitar la consolidació de la política i l'ampliació del seu marc d'actuació: una visió més territorial, la millora dels continguts formatius i la creació d'un catàleg d'activitats antirumors a disposició de les entitats i els equipaments de la ciutat. Així mateix, també es va fer una clara aposta per consolidar la Xarxa BCN Antirumors com a model de participació i de col·laboració amb l'Administració.

2. Què s'amaga darrere dels rumors, els estereotips i els prejudicis?

Segons el constitucionalista nord americà Cass R. Sunstein, citat a la "Guia Pràctica per l'Agent Antirumors", els rumors són "declaracions sobre persones, grups o esdeveniments que es difonen d'una persona a un altra sense que se'n demostrï la veracitat, que tenen credibilitat no perquè hi hagi proves directes que les sostinguin sinó perquè hi ha molta gent que se les creu" (Ajuntament de Barcelona, 2011: 31).

Un altre concepte important destacat a la mateixa guia és el de "cascades d'informació", és a dir, quan la gent creu en el rumor a partir del moment que una determinada quantitat de gent sembla creure el rumor. Seguint amb la mateixa guia, Gordon Allport defineix com a prejudici "l'actitud hostil i desconfiada envers alguna persona que pertany a un col·lectiu,

simplement a causa de la seva pertinença a aquest grup” (Ajuntament de Barcelona, 2011: 17). Finalment, d’acord amb David Mayers, l’estereotip seria “l’atribució generalitzada de determinades característiques d’alguns membres d’un grup al seu conjunt. S’atribueixen qualitats a una persona com a membre d’un grup i no se la jutja per la seva individualitat” (ibíd.).

És important, això no obstant, distingir entre les persones que ajuden a propagar el rumor per la seva manca de coneixement i que el repeteixen sotmesos a les cascades d’informació, d’aquelles persones que intencionadament propaguen aquest rumors amb ple coneixement de la seva falsedat. En aquesta segona situació estaríem parlant, en llenguatge més actual, de *fake news*, és a dir de fabricació d’informació falsa.

Escollir la figura del “rumor” com a excusa i com a element catalitzador de tota una estratègia comunicativa i de sensibilització com era l’Estratègia BCN Antirumors en el seu inici va ser un encert en aquell moment per dos motius principals:

- Facilitat d’explicació conceptual: es partia d’un esquema teòric molt senzill que explicava la relació entre els rumors, els estereotips, els prejudicis i la discriminació.
- Estratègia comunicativa senzilla: es va facilitar poder arribar a diversos públics des de la interacció cara a cara, des del diàleg, i va servir com a porta d’entrada principalment a l’hora de treballar més a l’àmbit territorial, on es veu la realitat i les

preocupacions reals de la gent. Això va permetre parlar obertament de racisme a través de la generació d’espais de confiança i seguretat i impulsar accions des de la perspectiva intercultural tenint en compte les particularitats de cada territori.

Amb aquests anys de treball intern i en col·laboració amb diferents agents i en especial amb la Xarxa BCN Antirumors, es va arribar a la conclusió que la recepta antirumors “desconeixement + estereotip + prejudici = discriminació” no permet explicar tota la complexitat que hi ha o que amaga el rumor. El rumor és la punta de l’iceberg de tot un entramat que genera i perpetua les discriminacions i sobre la qual intervenen i es creuen moltes dimensions: individuals, col·lectives i estructurals. En aquest sentit, sorgeix la pregunta de com podem explicar la complexitat que suposa la maquinària generadora de rumors o comentaris discriminatoris sobre determinats col·lectius o comunitats d’origens culturals diversos. Aquests tipus de rumors no són innocents, tenen un rerefons molt profund i complex i, alhora, se sustenten en la discriminació que té la seva arrel en la construcció de l’imaginari creat en relació “cap a l’altre” que no forma part del “nosaltres”.

La riquesa de la política antirumors és, precisament, la seva capacitat de transformar, d’adaptar a la contingència actual, de construir conjuntament amb altres i, per tant, d’analitzar de la seva pròpia actuació. Tot això ha fet que a dia d’avui es mantingui com una política viva, molt vigent i necessària. Des de fa uns anys, l’estratègia de l’extrema dreta i del populisme europeu i americà apunta clarament en la direcció d’escampar rumors de manera

intencionada, sobretot intentant vincular immigració amb inseguretat. Aquesta estratègia estava poc present fa deu anys en els mitjans de comunicació generalistes, però cada vegada ha anat agafant més força i s'ha anat fent més present en la mesura que alguns partits d'extrema dreta han assolit representació institucional.

D'altra banda, l'augment dels continguts xenòfobs basats en els prejudicis i amb clares intencionalitats partidistes, ha incrementat notablement la seva presència en les xarxes socials on, malauradament, de manera massiva, les persones es formen la seva opinió sobre el món que les envolta.

A causa de la realitat canviant, als contextos polítics locals i internacionals, l'estratègia política antirumors ha anat molt més enllà del que va ser el seu plantejament inicial. Això es constata en el canvis i transformacions següents:

1. La Formació Antirumors des dels seus inicis s'ha anat reformulant per tal de recollir les demandes dels participants i com a resposta al context social en cada moment.
2. L'acció antirumors ja no només se centra en el fet migratori, sinó que també vol abordar la diversitat en un sentit ampli, com per exemple parlar d'antigitanisme, islamofòbia i generar accions i continguts sobre aquests temes.
3. L'augment de la producció de diversos materials pedagògics i de reflexió.

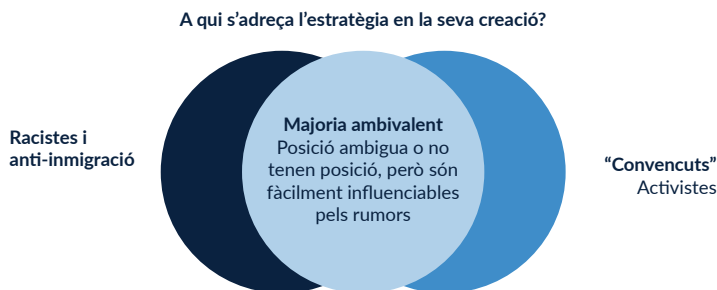
4. La creació d'un catàleg d'activitats antirumors amb una diversitat de propostes pedagògiques i de sensibilització.

3. El públic objectiu de la política antirumors

En el moment social, polític i econòmic en què va sorgir aquesta política antirumors, el conjunt de població es podia dividir, simplificant molt, en tres grans grups d'acord amb la seva actitud envers la immigració i la diversitat cultural i religiosa: un petit grup de persones favorables que veien en la immigració una riquesa i que, per tant, no la consideraven problemàtica; un segon grup, també minoritari, que era molt contrari a la diversitat i a la immigració i que actuava de manera discriminatòria —que podríem dir que estava format per persones conscientment racistes—, i, finalment, un tercer grup, format per una part important de la ciutadania, que tenia una posició ambigua sobre la diversitat i la immigració. Es tractava de persones que no tenien una posició ni favorable ni contrària a la diversitat i que segurament no disposaven de gaire informació al respecte. Aquest és el conjunt de persones a qui s'adreçava l'estratègia i que es va anomenar “la majoria ambivalent”. La seva percepció sobre la immigració i la diversitat era clau, atès que podien ser fàcilment influenciats pels rumors i fer que una majoria de la població es decantés cap a actituds d'hostilitat, cosa que realment hauria complicat molt la convivència intercultural a Barcelona.

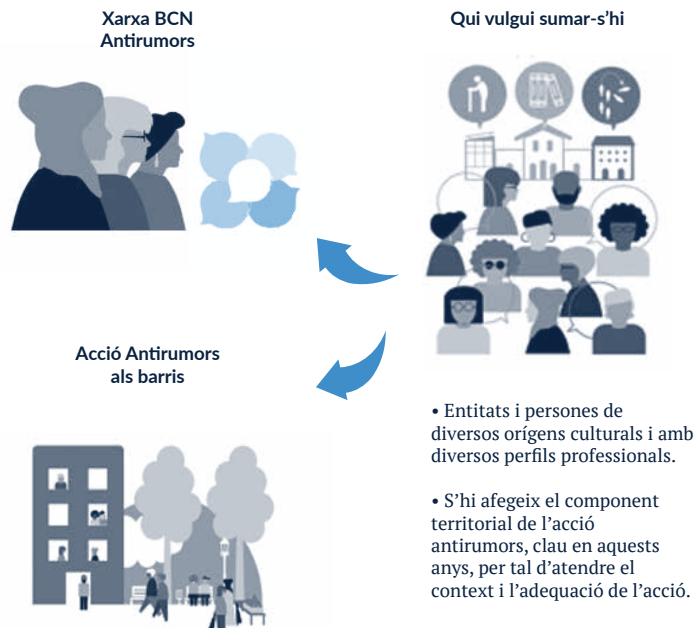
Per tant, el públic objectiu inicial de la política no eren ni les persones activistes que veien la diversitat com una riquesa, ni tampoc les persones conscientment racistes. Per a aquest darrer sector minoritari de la població, calia

Esquema 1. Públic objectiu inicial de l'estratègia antirumors

Font: elaboració pròpia.

Esquema 2. Públic objectiu actual de l'estratègia antirumors

Font: Pla BCN Interculturalitat. Ajuntament de Barcelona, 2010.

fer valer la legislació antidiscriminació i la fermesa de les lleis i les polítiques antiracistes denunciant les seves actituds.

3.1. Primera etapa de l'Estratègia BCN Antirumors

A partir del treball col·laboratiu portat a terme amb diferents agents de la ciutat, entitats de diversos àmbits, equipaments i serveis municipals, entre d'altres, es va considerar que aquesta política no tenia en compte les veus de les persones que patien o a les quals es dirigien aquests rumors discriminatoris. Per tant, l'estratègia es va plantejar ampliar aquest públic objectiu, buscant incorporar aquestes veus i començar a generar noves eines, fomentar espais de participació on aquesta diversitat cultural, que va molt més enllà del fet migratori, pogués estar representada i escoltada. Aquest és un dels aprenentatges principals d'aquest camí recorregut en pro d'una societat més justa i igualitària.

D'altra banda, la política antirumors sí que confia en el grup mobilitzat i conscienciat que considera una oportunitat d'aprenentatge la immigració i la diversitat cultural per ajudar a dur a terme l'estratègia, atès que apel·la a aquest grup per cercar complicitats, per exemple, formant-ne persones voluntàries com agents antirumors i constituint també el principal grup de persones que formen part del teixit associatiu que pertany a la Xarxa d'Entitats Antirumors.

Fruit d'aquest treball i col·laboració i veient que cal també una revisió i explicació històrica d'aquest fenomen, es va generar "La parada del rumor", una infografia que explica el perquè i d'on venen els rumors

Infografia 1. Parada del rumor. Barcelona, 2018

Font: Estratègia Barcelona Antirumors. Ajuntament de Barcelona, 2018.

i quines són les seves conseqüències en la vida material, social i relacional de les persones.

4. Qui executa la política antirumors?

La política antirumors es dota d'un cos tècnic per implementar-se i es porta a terme sota el paraigua de l'Estratègia Antirumors que aglutina els quatre grans àmbits de treball: Participació, Formació, Sensibilització i Comunicació.

El primer àmbit és la Participació, que s'executa a través de la xarxa d'entitats compromeses i que formen part de la Xarxa Barcelona Antirumors. La Xarxa Antirumors també facilita la possibilitat de poder participar-hi a títol personal. La idea és l'adhesió de tot tipus d'associacions de proximitat, així com també d'associacions

generalistes de tot tipus (no només vinculades a l'àmbit de l'acollida a immigrants, sinó educatives, de comerç, de salut, etcètera). Actualment hi ha adherides 443 entitats i 611 persones a títol individual. Les entitats membres de la xarxa es poden consultar en el mapa interactiu de la mateixa Xarxa².

Des d'un primer moment, i aprofitant la motivació de les associacions, es va comptar amb aquesta xarxa associativa. Les associacions van ser les primeres que van demanar a l'Ajuntament materials informatius i formació. També es va possibilitar que persones a títol individual poguessin formar part de les accions. Els rumors s'estenen amb el boca-orella individual, per atacar-los s'havia d'actuar igual, de manera individual, amb accions de persona a persona en lloc de amb campanyes als medis de comunicació. Les associacions també van ser les que van començar a idear activitats de tot tipus per combatre els rumors, emmarcades dins del primer pla d'acció de la Xarxa BCN Antirumors.

La Xarxa ja disposa de dos plans d'acció que marquen la seva evolució tenint en compte el context, sempre canviant. Al llarg d'aquest 2021, s'engegarà l'avaluació del pla vigent i l'elaboració del nou pla d'acció. La Xarxa està organitzada actualment en grups de treball temàtics (dinamització territorial, formació i comunicació) i disposa de la Comissió d'Estratègia, que és qui pilota les grans accions que cal treballar de comú acord amb l'Ajuntament i amb les entitats que formen els grups de treball.

2. Accessible a: <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/estrategia-bcn-antirumors/xarxabcnantirumors/mapa-entitats-antirumors>

El segon àmbit clau de l'estratègia és la Formació Antirumors per esdevenir "agent antirumor". En el seu inici va ser una formació de 12 hores de durada on s'aprofundia en el coneixement de la naturalesa del rumor i en diferents formes per poder desmuntar i contraposar o, com a mínim, trencar les "cascades d'informació" anteriorment esmentades. Es tractava de crear un discurs compartit entre els voluntaris i voluntàries. L'objectiu del curs era poder desenvolupar habilitats individuals per poder contraposar els rumors a partir d'un coneixement teòric i pràctic. Aquestes sessions oferien, des d'una perspectiva multidisciplinària, informació, pautes relacionals i eines comunicatives destinades a desactivar rumors. La idea era formar l'"agent antirumors" com a element fonamental i agent actiu per a l'execució i reforç de l'estratègia. Es treballa per potenciar el futur treball de l'agent antirumors en quatre grans temàtiques:

1. Primer, la sensibilització a través del diàleg interpersonal. És a dir, la feina que pot fer l'agent antirumors en el diàleg cara a cara, en contextos informals, quotidians i sovint en contextos improvisats. Es treballa també en com contrarestar i argumentar les afirmacions categòriques sense necessàriament confrontar-se amb l'interlocutor.
2. Segon, la sensibilització que es pot fer dins de la seva pròpia entitat. La idea és el treball intern d'adhesió que pot desenvolupar-se a través de promoure debats en el si de l'entitat sobre la diversitat cultural, reptes, oportunitats, convivència, rumorologia, promoure la formació dels membres de

l'entitat entorn d'aquests temes, fer difusió interna dels materials i informacions disponibles, etcètera.

3. Tercer, el treball en xarxa. Com si es tractés d'una taca d'oli, l'agent antirumors potenciarà l'adhesió de noves entitats a la Xarxa, informant-les i sensibilitzant-les sobre la importància de la lluita contra els estereotips, els prejudicis i els rumors com a manera de millorar la convivència a la ciutat. La idea és promoure un "efecte bola de neu" en el món associatiu cap als valors de la diversitat i convivència i contra els rumors.
4. Quart, buscar la col·laboració dels mitjans de comunicació i les xarxes socials com a elements difusors. L'agent antirumors ha de treballar en la implicació dels mitjans de comunicació i xarxes socials, tant propis (web, Facebook, Twitter, etcètera) com externs (ràdio, premsa, televisió, etcètera). És important incorporar tot allò relacionat amb els mitjans de comunicació de proximitat i les xarxes socials, ja que l'agent antirumors pot tenir un efecte propositiu en l'àmbit comunicatiu de proximitat.

El tercer àmbit de treball de l'estratègia és la Sensibilització i la pedagogia que es duen a terme fonamentalment a través del Catàleg antirumors. Es tracta d'una sèrie d'activitats de tot tipus que l'Ajuntament posa a disposició de la ciutat per dur a terme en el territori i que diferents entitats, equipaments i serveis municipals les facin servir al seu àmbit d'actuació. Aquest tipus d'activitats són molt diverses, i poden ser des de una xerrada, un taller de *hip*

hop, una obra de teatre social, o una acció de carrer. Les activitats es poden sol·licitar de manera gratuïta i són finançades per l'Ajuntament. L'organitzador de l'activitat ha de justificar el sentit de l'activitat i n'ha de reportar un balanç un cop realitzada.

A l'actualitat, i per avançar per la generació de narratives alternatives no discriminatòries envers la diversitat cultural i que aquestes siguin realment transformadores, cal tenir en compte el context, les característiques econòmiques, sociodemogràfiques i culturals, entre d'altres, a fi d'adequar l'acció. És per aquest motiu que el catàleg cada cop prioritza més la seva acció emmarcada en processos a mitjà i llarg termini, on es tingui en compte el context. La sensibilització també es dur a terme a través de la distribució dels materials antirumors que s'han anat fent

Infografia 2. La ruta de l'islamofòbia. Barcelona, 2018

al llarg dels anys, materials de comunicació, com ara vídeos, manuals, o infografies, entre d'altres³.

I finalment, el quart àmbit de treball de l'Estratègia Antirumors és la Comunicació. Des de la Xarxa es decideixen llençar determinades campanyes temàtiques i es demana la màxima participació de les entitats, difonent les accions, els materials i els missatges que es vagin proposant a través de les xarxes socials, a través de les entitats, a través de la comunicació interpersonal i en el contacte amb els mitjans de comunicació.

D'acord amb els quatre punts anteriors, la mateixa experiència va portar a anar més enllà del rumor i, per tant, a no parlar de rumors específics sobre determinats col·lectius o comunitats per evitar-ne la difusió i propagació. Els atemptats de les Rambles de l'any 2017 van ser un punt d'inflexió en les recomanacions brindades a entitats i públic en general gràcies a les reflexions que es van originar en el marc del grup de comunicació de la Xarxa BCN Antirumors d'aquell moment.

En aquesta línia, aquest episodi concret evidencia la necessitat d'aprofundir en l'estratègia en l'àmbit comunicatiu i formatiu apuntant a les causes estructurals que generen desigualtat, discriminació o racisme. Com es mostra a la infografia, l'estratègia fa un gir entenent el rumor com la conseqüència i la part més visible, però a la vegada més superficial, d'unes problemàtiques que pel seu abordatge han de posar

al centre les persones que reben i pateixen múltiples formes de discriminació.

Aquest canvi conceptual i metodològic es tradueix en estratègies comunicatives com la campanya #NoComparteixoRumors (2017), que, mitjançant l'elaboració d'una infografia, recomanava metodologies d'actuació concretes:

- no desmuntar rumors
- desenvolupar pensament crític que qüestionï quina és la intencionalitat discriminatòria dels missatges que ens arriben i quines són les seves conseqüències així com l'estructura que els sustenta.

Amb l'objectiu a l'horitzó que la societat sigui capaç de generar narratives alternatives que contrarestin les narratives discriminatòries que ens porten els rumors, *bulos* o *fake news*, es va començar a treballar per evitar caure en accions destinades a desmuntar rumors i, en lloc d'això, dirigir els esforços i energies a fer pedagogia i explicar quina és la funció social i discriminatòria d'aquests, en què se sustenten i els diferents nivells d'actuació: relacional, comunicacional i també de treball dins de la mateixa estructura que també genera aquestes situacions.

5. La política de Barcelona com a model per a altres municipis d'Espanya, Europa i el món

Des de l'inici de la presentació de la Iniciativa Antirumors de Barcelona, el Consell d'Europa, a través de la Xarxa de Ciutats Interculturals (*Intercultural Cities*) promoguda pel

mateix Consell, va mostrar un gran interès en l'estratègia desenvolupada per Barcelona. L'antic comissionat, Daniel de Torres, va col·laborar activament a promoure la política entre les diferents ciutats de la xarxa *Intercultural Cities*, elaborant tota una sèrie de materials que han servit de guia per a molts municipis en l'àmbit europeu. D'entre els materials elaborats per Consell d'Europa es pot destacar el Manual Antirumors (De Torres Barderi, 2018) publicat en vuit llengües diferents.

A tall d'exemple, l'any 2013 el Consell d'Europa va impulsar la realització d'un projecte europeu que es va anomenar *Communication for Integration*, amb l'objectiu de "combatre prejudicis, estereotips i actituds racistes" inspirat per l'experiència barcelonina. Deu ciutats europees van iniciar la creació de xarxes antirumors per la diversitat: Amadora (Portugal), Bilbao, Botkyrka (Suècia), Erlangen (Alemanya), Limerick (Irlanda), Loures (Portugal), Lublin (Polònia), Nuremberg (Alemanya), Patres (Grècia) i Sabadell. Així mateix, Barcelona hi va participar ajudant en la transferència de coneixements a partir de l'experiència de l'Estratègia BCN Antirumors; en particular, a través del projecte territorial desenvolupat a Ciutat Meridiana.

En l'àmbit espanyol i dins del paraigua de l'associació de ciutats *Red Española de Ciudades Interculturales* (RECI) s'ha impulsat la constitució de xarxes antirumors a ciutats com ara Tenerife, Bilbao, Fuenlabrada o Getxo.

Des del Canadà, el Marroc, el Japó o Mèxic també s'ha mostrat interès en la política antirumors, la qual cosa corrobora que la problemàtica dels rumors vers la

població immigrada, diversa o pertanyent a minories és un problema global.

Tanmateix, és molt important tenir en compte que aquestes ciutats han fet evolucionar la política antirumors de maneres diverses en funció de les seves capacitats, objectius i elements contextuais. Així doncs, han adaptat la idea de manera diferent i han innovat en instruments, i metodologies de treball que han fet millorar la política antirumors com a tal.

6. Resultats de l'estratègia

Al llarg dels darrers onze anys, 1.810 persones s'han format com a agents antirumors i en el seu dia a dia han ajudat a trencar percepcions negatives i estereotipades sobre els immigrants i envers la diversitat cultural en un sentit ampli.

La consolidació d'una xarxa d'entitats, la Xarxa Antirumors, ha estat clau per consolidar la política, ajustar-la i modular-la en funció dels canvis que es duïen a terme en el territori.

Un altre aspecte fonamental ha estat la possibilitat d'anar desenvolupant accions, projectes i activitats culturals a través del Catàleg d'activitats antirumors que es porten a terme en el territori i que ajuden a lluitar contra els rumors discriminatoris, els estereotips i els prejudicis. A través de les accions del Catàleg antirumors, s'han pogut dur a terme centenars d'activitats a tota la ciutat, en tots els districtes i barris de Barcelona, fins al punt que 39.696 persones han assistit a alguna de les activitats en els darrers anys.

Taula 1. Indicadors accions antirumors. Evolució 2010-2020

	Agents antirumors formats amb certificat	Assistents a activitats antirumors
2010	171	-
2011	265	-
2012	229	2.440
2013	210	3.929
2014	253	5.146
2015	178	4.671
2016	113	6.032
2017	114	4.794
2018	110	4.734
2019	110	4.352
2020	57	3.598
Total	1.810	39.696

Font: Ajuntament de Barcelona. Departament d'Interculturalitat i Pluralisme Religios.

Sota el mandat de la comissionada Lola López, a partir del 2015, l'Estratègia Antirumors va incorporar i abordar temàtiques que fins aleshores no es treballaven i que formen part d'un concepte ampli de cultura i d'interculturalitat: aspectes relacionats amb el fet religiós i les religions i també aspectes relacionats amb els prejudicis que pateix el poble gitano, la principal minoria ètnica històrica de Barcelona i Catalunya.

Més enllà dels resultats quantitatius de les accions, cal preguntar-se per l'efectivitat de les accions dutes

a terme: han servit per prevenir la discriminació i aconseguir una societat més receptiva i oberta cap a la diversitat cultural i d'origen?

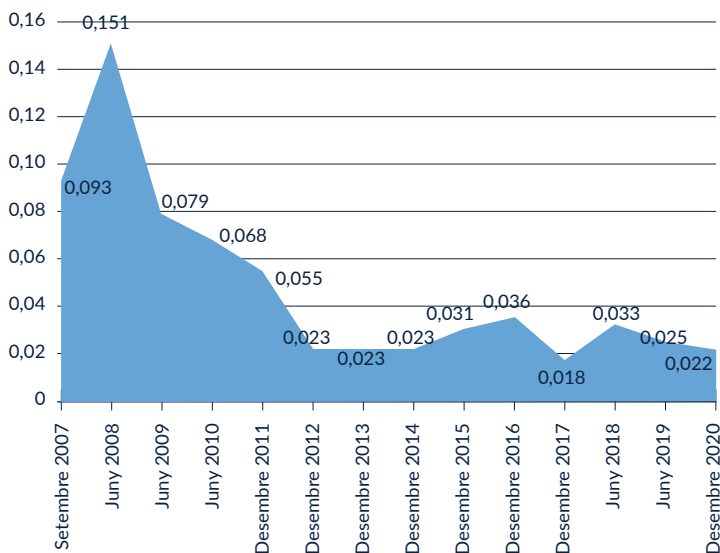
Una primera avaluació realitzada el 2014 (Hernández Carr, 2014), va concloure que l'estratègia havia estat un èxit per aturar els rumors dins de les entitats socials i veïnals de Barcelona. Aquest fet pot semblar anecdòtic, però és clau atès que el teixit social és el primer nivell de proximitat en la lluita contra els rumors. Calia convèncer els membres de les entitats de proximitat; sense la seva complicitat, la tasca de lluitar contra els rumors hauria estat impossible.

D'altra banda la ciutat disposa d'un indicador de percepció elaborat des de fa més de vint anys per l'Oficina de Dades de l'Ajuntament a través d'enquestes, sobre quin són els principals problemes percebuts per la ciutadania.

En aquestes enquestes semestrals, l'indicador de percepció de la immigració com el principal problema de Barcelona es manté en nivells baixos, i certament molt més baixos que en els anys 2007 i 2008. El 2020 només el 2,2% de les persones enquestades manifesten que la immigració és el principal problema de la ciutat, molt per darrere de temes com el trànsit, la neteja, la seguretat, l'aparcament, l'accés a l'habitatge o la corrupció.

No podem determinar un efecte causal directe entre la política antirumors i aquests resultats, però sí que podem suposar que la política antirumors ha contribuït, juntament amb altres polítiques i altres factors, a

Gràfic 1. Percentatge de ciutadans que associen la immigració a un problema. Evolució 2007-2020

Font: Baròmetre municipal. Oficina de Dades. Ajuntament de Barcelona.

obtenir-los. Principalment per la seva capacitat de transformació i d'escolta dels professionals que treballen a peu de carrer. L'estratègia, com els mateixos rumors, muta i s'adapta i, com una arrel, arriba a les profunditats complexes que sustenten els rumors discriminatoris i racistes en l'àmbit relacional i estructural.

7. Conclusions

Podem afirmar que aquesta nova proposta de política pública ha estat molt ben acollida per part de les entitats, la ciutadania i per altres administracions que han reproduït l'experiència de Barcelona. Poques vegades passa que l'Ajuntament iniciï una nova política i que la demanda i acceptació desbordi les previsions més

optimistes. Aquesta política ha donat solucions a altres ciutats que compartien la problemàtica dels rumors i els prejudicis i han adaptat la proposta de Barcelona a les seves realitats.

L'inici i la creació de la política antirumors va coincidir en el temps en un moment on la crisi econòmica va afectar Barcelona de manera molt greu, hi havia un veritable risc de trencament social de la convivència especialment en els barris més vulnerables. Aquest trencament que alguns experts vaticinaven el 2008 i 2009 no es va produir, i fins i tot en alguns barris, la cohesió social entre la classe treballadora va augmentar, transcendent l'origen de les persones. La política antirumors segurament hi va contribuir.

En general, considerem que no hi ha solucions màgiques ni universals per lluitar contra els rumors, els estereotips i la discriminació, sinó que cal adaptar les eines i l'estratègia en funció de la temàtica i del territori on es vol treballar com han fet altres ciutats inspirades en la idea barcelonina.

En aquest sentit, per mantenir aquest procés d'adaptació viu a les noves realitats, Khalid Ghali, el comissionat de Diàleg Intercultural i Pluralisme Religios, ha impulsat un nou Pla Barcelona Interculturalitat per al període 2021-2030 que renovi l'aposta del consistori per la interculturalitat al mateix temps que s'adapta a la nova realitat de la ciutat.

Un aprenentatge d'aquests onze anys és la necessitat d'assegurar, en la formulació dels diagnòstics i

posada en pràctica d'accions i campanyes, una veritable participació diversa per garantir la màxima representativitat i la creació d'espais comuns on la diversitat d'origen estigui assegurada i que pugui parlar amb veu pròpia. La participació diversa implica teixir xarxes a diferents nivells i àmbits d'acció, com ara el veïnal, l'associatiu, l'educatiu, el polític, l'institucional, el cultural, el laboral, el sindical o el de mitjans de comunicació.

D'altra banda, cal assenyalar que la política antirumors, per si sola, no seria efectiva sense que el conjunt de polítiques públiques municipals fossin coherents i anessin en la mateixa direcció. Cal englobar aquesta política dins d'un model de convivència global intercultural, per això tota l'acció de govern municipal ha d'adoptar la perspectiva intercultural de manera transversal, si no, l'estratègia perd coherència i efectivitat. En aquest sentit, és clau que els programes bàsics per garantir la igualtat d'oportunitats (accés a educació, salut, treball, incorporació a la funció pública, etcètera) funcionin correctament per a tothom.

Actualment (2021) el panorama polític i mediàtic és molt diferent del de l'any 2009. L'aparició de nous partits xenòfobs en el panorama polític espanyol i europeu està tenint una gran penetració en l'opinió pública, i poc a poc, es normalitza els discursos d'odi en alguns mitjans de comunicació generalistes i a través de les xarxes socials. En els darrers anys han emergit en el panorama internacional responsables polítics de màxim nivell que han legitimat i han adoptat un discurs racista, supremacista i xenòfob. Aquest representants

polítics han gaudit d'amplis suports populars i han "popularitzat" missatges racistes que han arribat a través dels mitjans de comunicació a la ciutadania de Barcelona. Sovint el seu missatge, emparat per líders locals, està fabricat intencionalment i té clars objectius polítics partidistes. Busca trencar la confiança entre veïns i veïnes, trencar la solidaritat de classe en els barris humils, marcar un clar discurs d'"ells" versus "nosaltres" i provocar un conflicte i confrontació per raó d'origen. Es tracta d'estratègies dissenyades en fàbriques d'idees (*think tanks*) i que disposen d'importants suports en les xarxes socials que fan molt més difícil i complexa la tasca de desmuntar-los. Els *think tanks* són veritables laboratoris d'idees que ajuden a elaborar-ne la narrativa o el relat polític per tal que pugui ser hegemònic. L'objectiu és fornir d'idees que puguin influenciar la opinió pública i construir un relat hegemònic, d'aquí la insistència continuada amb el concepte de "guerres culturals" de l'extrema dreta. Ja no només es tracta de rumors que es difonen mitjançant el boca-orella.

És per això que veiem molt encertada l'estratègia de territorialització als barris i adaptació a les circumstàncies de proximitat com a resposta immediata a aquesta nova tendència. Tanmateix, caldria repensar alguns dels instruments i accions de la política antirumors per adaptar-les a les noves circumstàncies i veure també què han aportat altres ciutats que han adaptat aquesta política.

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA. "Guia pràctica per l'agent antirumor. Com combatre els rumors i estereotips sobre la diversitat cultural a Barcelona". Barcelona, 2011. <http://diadeladiversitat.cat/wp-content/uploads/2016/08/guia-pra%CC%80ctica-agents-antirumors.pdf>

AJUNTAMENT DE BARCELONA. "Pla Barcelona Interculturalitat". Barcelona, 2010. <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/85038/1/4052.pdf>

AJUNTAMENT DE BARCELONA. "Memòria del Programa Barcelona Intercultural". Barcelona, 2019. <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/documentacio/memories-progbi>

AJUNTAMENT DE BARCELONA. "La població estrangera a Barcelona. La població de Barcelona nascuda a l'estranger. Gener del 2020. Informe estadístic 84". Barcelona, <https://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/inf/pobest/pobest20/pdf/pobest20.pdf>

AJUNTAMENT DE BARCELONA. "Baròmetre semestral de Barcelona. Desembre 2020". Barcelona, https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/120904/1/r20008_Barometre_Semestral_Desembre_Prensa_v1_0.pdf.

DE TORRES BARDERI, D. "Manual Antirumores", 2018. <https://rm.coe.int/manual-antirumores-daniel-de-torres-barderi/16808ee618>

HERNÁNDEZ CARR, A. "Avaluació de l'Estratègia BCN Antirumors". Fundació ACSAR i SÒCOL Tecnologia Social. Barcelona, 2014. https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/evaluacio_eba-cat1.pdf.